

BÚCSÚ HEGEDŰS B. ANDRÁSTÓL

Szólították hát Őt is. Sorjáznak egy sokszínű nagy nemzedék távozó tagjai, és most Hegedűs B. Andrástól búcsúzunk. Az utat, ím, megjárta; hosszú és fáradságos, buktatókkal és felemelkedésekkel megtűzdelt életutat. Rajzolata beleszővődött a század második felét maga mögött hagyó magyar társadalom kárpitjának mintázatába, s az nem retusálható.

Emlékezni Hegedűs B. Andrásra a magyar szociológustársadalomnak tiszte és feladata is.

Ha a szakma művelőjeként idézzük fel munkásságát, elmondhatjuk, hogy noha közgazdász volt, pályája egybeesett a szociológia „lopakodó” tudományos rehabilitációjának hőskorával. E küzdelmes folyamat cselekvő résztvevője lett, amint 56-os elítéltként a hatvanas évek első felében már álláshoz jutott ipari háttérintézetekben, illetve az akkor megalakult akadémiai Szociológiai Intézet külső munkatársaként (itt 1968-ig). Az iparban foglalkoztatottak körében végzett empirikus üzem- és gazdaságszociológiai vizsgálatokban dolgozott, amelyek egyaránt kiterjedtek az üzemi munkások, műszaki értelmiségiek és gazdasági vezetők helyzetének, munkájának és életkörülményeiknek feltárására. Ez utóbbi csoport, a korabeli gazdasági elit kutatásában (a nyolcvanas évek elején) alkalmazta a teljes élettörténetek feldolgozását, kidolgozva az életútinterjúk módszerét, amely a vizsgált sokaság szociológiai megismerése mellett (személyes szocializáció és a szakmai pályafutás [mobilitás, attitűdök, nézetek]) a rendszer működésének társadalmi mechanizmusait is feltárta (személyi, szakmai, gazdasági, politikai döntések, alkufolyamatok).

Eredendő érdeklődése a társadalmi valóság és működésének megismerése iránt veleszületett politikai vénával párosult, motivációja ebből táplálkozott. Amikor újból elveszítette állását (1979), nemzedéke és a maga személyes meghatározó életélménye, az országot megrázó forradalom eseményeinek, társadalmi-politikai történetének feldolgozása felé fordulhatott. Oroszlánrésze volt a magyar társadalom önismertete és a történeti kutatás számára pótolhatatlan forrásanyag összegyűjtésében, átmentésében és abban, ami ezt betetőzte – egy tudományos műhely, az 56-os Kutatóintézet létrehozásában.

Politikusként vált azonban igazán ismertté: Petőfi Kör, börtön, a hallgatás évei, majd Charta '77, állásvesztés, „last minute” interjúk (a majdani Oral History Archívum, Kozák Gyulával), a Történelmi Igazságtétel Bizottság kezdeményezése, a Nagy Temetés kiharcolása, az 56-kutatás intézményi bázisnak megteremtése, hazai és nemzetközi konferenciák szervezése, kiadványok és cikkek – mindez persze sokakkal vállalva, de pótolhatatlan személyes teljesítménnyel. S azután a hihetetlen, nem várt és méltatlan viszonzás – az Intézet (közalapítvány) anyagi ellehetetlenítésének szégyene, s a tudatlanságból, frusztráltságból vagy rosszhiszeműségből táplálkozó hazugságok, kisszerű vádaskodások keserű íze.

Hogy mikor találkoztunk, nem tudom; szellemileg, személyes ismeretség nélkül talán a Petőfi Kör idején – de az ellenkező oldalról érkezve (még mint naiv egyetemista, ámulva, de bevallom, növekvő riadtsággal hallva a vitákról: „ezek nem tudják, amit mindenki tudott?” és: „nem tudják, mit csinálnak!”). De döntéseink már hasonlóak voltak: az enyém október 24-én reggel, amikor a pillantás a Lánchídról a rakparton húzó tankok beláthatatlan sorára esett (hideg keserűség és düh, „csak megmoccanunk, és máris itt vannak – ha harc, hát legyen harc!”), és az övé november 4-én, a reformillúziók elillanása, a végleges leszámolás bármilyen kommunikáció lehetőségével testünk és lelkünk új leigázóival. Találkozásunk a szabadulás után már csak esetlegesség kérdése volt – meghúztam egy vonalat, ahogyan a forradalom is: jött bár bárki bárhonnán, ha vállalta és vállalja a forradalmat, nincs több kérdés, összetartozunk, és ebben nincs visszavonás.

Andrást egy valamiért becsültem igazán, és ha mondhatom, szerettem is: egyenes-ségeért és kikezddhetetlen tisztességéért, és persze, ami összekötött: 56-hoz való töretlen hűségéért. Nagyra tartottam éles esztét, biztos ítéletét, csodáltam munkabírását és energiáját. Viszonyunk nem volt mindig felhőtlen, s nem csupán közismert szelídsége, szerénysége és tapintatos modora okán (igaz, volt mire szerénynek lennie, és amiért haragudott, abban általában igaza volt); komolyabb dolgokban is voltak ütközéseink („köztünk vége mindennek” – vágta oda egyszer), de eltelt néhány nap, hét, s rájött, az egész nem ér meg ennyit. Tudtuk, amit tudtunk: 56-ban olyan mércét állított a nemzet magának, amelyhez ragaszkodás megmaradásunk záloga.

Rá emlékezésünk azonban feladatot is ró reánk: el kell végeznünk – pályafutása szálán is – a magyar értelmiség társadalmi-politikai szerepvállalásainak elemzését, eljutva a századunkban meg-megújuló hullámainak, félreismerhetetlen hasonlóságokat mutató sikereinek és kudarcainak szociológiai megértésére.

A magyar szociológusok sokat tettek egy emberhez méltóbb és igazságosabb, szabad társadalomért. Illő, hogy fejet hajtsunk a sorainkból most eltávozott Hegedűs B. András előtt, és megtartsuk Őt emlékezetünkben. Nyugodjék békében választott sírhelyén, barátai között a 300-as parcellában!